

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.26>

## ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ

**Руфанова Вікторія Миколаївна,**  
кандидатка юридичних наук, доцентка,  
докторантка кафедри кримінального  
права та кримінології  
(Дніпропетровський державний  
університет внутрішніх справ,  
м. Дніпро, Україна)

У статті автор проводить аналіз сучасного стану реалізації державної політики України щодо протидії та запобіганню гендерно зумовленому насильству як складової загально-соціального запобігання злочинності. Зазначається, що формування державної політики щодо запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству повинно відбуватися по наступним стратегічним напрямкам. По-перше, формування законодавчого підґрунтя, яке б відповідало викликам сьогодення в частині криміналізації окремих форм гендерно зумовленого насильства та забезпечення невідворотності покарання. Прийняття кодексів поведінки з урахуванням гендерної проблематики, яка спрямована на публічне засудження гендерно зумовленого насильства.

По-друге, функціонування дієвої системи органів з налагодженим механізмом взаємодії щодо своєчасного виявлення передумов вчинення гендерно зумовленого насильства. Створення спеціальних підрозділів в структурі Національної поліції України, які б спеціалізувалися на цій категорії кримінальних правопорушень. Навчання, постійне підвищення кваліфікації працівниками зазначених підрозділів. Посилення підзвітності про розслідування справ про гендерно зумовлене насильство. Детальний облік по конкретним статтям та формам насильства.

По-третє, активізація заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють насильство через мережу Інтернет та насильство за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Залучати крупні технологічні компаніям до того, щоб на їх платформах не допускалися прояви насильства.

По-четверте, налагодження дієвого механізму надання своєчасної якісної допомоги та захисту постраждалим від гендерно зумовленого насильства. Зокрема забезпечення психосоціального консультування та юридичної допомоги. Створення достатньої кількості служб підтримки постраждалих осіб, притулків, кризових центрів для постраждалих.

По-п'яте, активізація діяльності, спрямованої на підвищення рівня обізнаності жінок про те, як не стати жертвою гендерно зумовленого насильства.

**Ключові слова:** насильство, гендер, державна політика, запобігання, протидія, насильство за ознакою статі.

**MAIN DIRECTIONS OF PUBLIC POLICY IMPLEMENTATION  
TO PREVENT AND COMBATE GENDER-BASED VIOLENCE**

**Rufanova Victoriia Mykolaivna,**  
Candidate of Law Sciences, Docent,  
Doctoral Student of the Department  
of Criminal Law and Criminology  
(Dnipropetrovsk State University  
of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine)

In the article the author analyzes the current state of implementation of the state policy of Ukraine on combating and preventing gender-based violence as a component of general social crime prevention. It is noted that the formation of state policy to prevent and combat gender-based violence should take place in the following strategic areas. First, the formation of a legal framework that would meet the challenges of today in terms of criminalization of certain forms of gender-based violence and the inevitability of punishment. Adoption of codes of conduct taking into account gender issues, which is aimed at public condemnation of gender-based violence.

Secondly, the functioning of an effective system of bodies with an established mechanism of interaction for the timely identification of preconditions for committing gender-based violence. Creation of special units within the structure of the National Police of Ukraine, which would specialize in this category of criminal offenses. Training, continuous training of employees of these units. Strengthen accountability for investigating cases of gender-based violence. Detailed accounting for specific articles and forms of violence.

Third, intensify measures to bring to justice those who commit violence via the Internet and violence through information and communication technologies. Involve large technology companies to prevent violence on their platforms.

Fourth, the establishment of an effective mechanism for providing timely quality assistance and protection to victims of gender-based violence. In particular, the provision of psychosocial counseling and legal assistance. Establishment of a sufficient number of support services for victims, shelters, crisis centers for victims.

Fifth, stepping up awareness-raising activities on how to avoid becoming a victim of gender-based violence.

**Key words:** violence, gender, public policy, prevention, counteraction, gender-based violence.

**Постановка проблеми.** Політика України щодо протидії та запобіганню гендерно зумовленому насильству є частиною державної політики та здійснюється з метою протидії гендерно зумовленому насильству у всіх сферах суспільного життя, починаючи від родини та закінчуючи рівними правами та можливостями в найвищих органах влади. Метою цієї політики є забезпечення рівних прав та можливостей людини та громадянина незалежно від статі, створення сприятливих умов для реалізації кожної людини, розкриття її потенціалу на благо розвитку економіки.

Утвердження гендерної рівності нерозривно пов'язане з інтеграцією України в європейський простір, необхідністю забезпечення європейських соціальних стандартів та гідного рівня життя населення, а також з необхідністю максимально ефективного усунення причин та умов, що обумовлюють дискримінаційні прояви, неупереджене ставлення до представників різних статей та гендерно зумовлене насильство.

Варто пригадати, що Платон у IV ст. до нашої ери висловлював думку про те, що діяльність щодо запобігання злочинності повинна мати пріоритет перед каральною

політикою держави. Поряд з цим, видатний мислитель Античності Арістотель зазначав, що будувати суспільство слід так, щоб воно боролось із зіпсованими мораллю, звичками і звичаями, тобто такими, що суперечать розуму, розумній природі людини, порушують суспільну гармонію. Саме ці твердження лягли в основу правової аргументації юристів класичної школи кримінального права, що заклали основу нової політики протидії злочинності у XVIII ст. [1, с. 191]. Також слід пригадати, що свого часу Вольтер сформулював принципово важливе положення про те, що попередження злочинів є справжньою юриспруденцією в цивілізованому суспільстві [2, с. 33].

На сьогодні, міжнародні стандарти в галузі прав людини сформували концепцію як загальнолюдських цінностей, так і прав жінки, оскільки тривалий час вони не лише ігнорувалися, але й грубо порушувалися. Позитивною ознакою сьогодення є той факт, що саме критерій реального забезпечення прав та свобод людини, їх повнота та зміст, рівень захищеності стали важливим критерієм оцінювання діяльності держави, її демократичності та забезпеченням верховенства права.

**Метою статті** є аналіз сучасного стану реалізації державної політики України щодо протидії та запобіганню гендерно зумовленому насильству як складової загально-соціального запобігання злочинності. На цій підставі планується формулювання основних напрямків такої діяльності.

**Виклад основного матеріалу.** Концепція недопустимості гендерно зумовленого насильства з набула статусу одного з принципів міжнародного звичаєвого права. Так, на 65 сесії комісії Організації Об'єднаних Націй по становищу жінок, як проходила з 16 по 25 березня 2021 року учасниками було визнано, що гендерно зумовлене насильство в політиці держави є суттєвим бар'єром на шляху їх рівноправної, ефективної та конструктивної участі та досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 р., які були проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1. Саме гендерно зумовлене насильство створює загрозу для недоторканості та якості демократії [3].

Президентом України визначено, що запорукою сталого розвитку України на період до 2030 р. серед інших є : забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат (п.5); сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх (п.8); скорочення нерівності (п. 10) [4].

Фундаментальні основи забезпечення гендерної рівності закладено в другому розділі Конституції України. Зокрема, у ст. 24 закріплено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [5].

Правовою основою державної політики в частині формування законодавчої бази щодо протидії гендерно зумовленому насильству є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року (далі Закон). Саме цим Законом сформульовано положення про те, що право жінок на недискримінацію є невід'ємною частиною загальнолюдських прав людини [6].

Принагідно нагадати, що перша редакція Закону не визначала протидію гендерно зумовленому насильству пріоритетним напрямком держаної політики у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Лише через 12 років, тобто у 2017 р., поряд з прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст. 3 Закону було доповнено п. 4, який вказував на новий важливий вектор у цій сфері: запобігання та протидію насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок [7].

З метою подальшого удосконалення діяльності щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2020 р. Президентом України була затверджена Національна стратегія у сфері прав людини (далі Стратегія). Вказаною Стратегією окреслено не вичерпні двадцять сім проблемних напрямків, на усунення яких держава координує свою діяльність, спрямовану за забезпечення прав в свобод людини і громадянина. Серед інших, безпосередньо стосуються питання запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству наступні: забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (§ 9); запобігання та протидія насильству за ознакою статі, експлуатації, торгівлі людьми (§ 10.); запобігання та протидія домашньому насильству (§ 11) [8].

Проблемами, які на обумовлюють такий стратегічний напрям як запобігання та протидія насильству за ознакою статі, експлуатації, торгівлі людьми (§ 10) визначено наступні: законодавство України з питань запобігання насильству за ознакою статі, торгівлі людьми, трудової та інших видів експлуатації потребує удосконалення і приведення у відповідність із міжнародними стандартами;

- поширеність і неефективність розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством за ознакою статі, торгівлею людьми, трудовою та іншими видами експлуатації; недостатньо ефективна взаємодія правоохоронних органів України з відповідними органами інших держав щодо реагування на випадки торгівлі людьми;

- недостатньо ефективна система надання допомоги особам, постраждалим від насильства за ознакою статі, торгівлі людьми, трудової та інших видів експлуатації;

- низький рівень обізнаності населення щодо торгівлі людьми, трудової та інших видів експлуатації, стосовно можливості отримання захисту і допомоги.

Шляхами усунення зазначених проблем є:

- приведення законодавства України з питань протидії насильству за ознакою статі, торгівлі людьми, трудовій та іншим видам експлуатації у відповідність із міжнародними стандартами (це стосується зокрема ратифікації Стамбульської конвенції, поширення знань про Конвенцію щодо протидії торгівлі людьми та Лансаротської конвенції);

- створення умови для запобігання та протидії всім формам насильства за ознакою статі, зокрема насильству та сексуальним домаганням на робочому місці, сексуальному насильству, пов'язаному зі збройним конфліктом, сексуальній експлуатації, насильству за ознакою статі з боку працівників правоохоронних органів;

- удосконалення системи надання допомоги особам, постраждалим від кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством за ознакою статі, торгівлею людьми, примусовою працею, трудовою та іншими видами експлуатації; посилити спроможність суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії торгівлі людьми;

- забезпечити ефективне розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством за ознакою статі, експлуатацією та торгівлею людьми, зокрема вчинених на тимчасово окупованій території України, підвищити обізнаність населення щодо ризиків торгівлі людьми та отримання відповідної допомоги [7].

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що формування державної політики щодо запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству повинно відбуватися по наступним стратегічним напрямкам:

1. Формування законодавчого підґрунтя, яке б відповідало викликам сьогодення в частині криміналізації окремих форм гендерно зумовленого насильства та забезпечення невідворотності покарання. Так, не криміналізованими залишаються сексуальні домагання, переслідування, сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом тощо. Прийняття кодексів поведінки з урахуванням гендерної проблематики, яка спрямована на публічне засудження гендерно зумовленого насильства.

2. Функціонування дієвої системи органів з налагодженим механізмом взаємодії щодо своєчасного виявлення передумов вчинення гендерно зумовленого насильства, сприяння різними органами та підрозділами повному та всебічному розслідуванню цих кримінальних правопорушень. Інвестування коштів в підготовку співробітників правоохоронних органів та їх підрозділів, які б займалися розслідуванням справ про гендерно зумовлене насильство. Створення спеціальних підрозділів в структурі Національної поліції України, які б спеціалізувалися на цій категорії кримінальних правопорушень. Навчання, постійне підвищення кваліфікації працівниками зазначених підрозділів. Посилення підзвітності про розслідування справ про гендерно зумовлене насильство. Детальний облік по конкретним статтям та формам насильства. Активізація заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють насильство через мережу Інтернет та насильство за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Залучати крупні технологічні компанії до того, щоб на їх платформах не допускалися прояви насильства. Використання онлайн платформ для прискорення процесу виявлення та повідомлення про випадки насильства. Створення інституційних механізмів та центрів спостереження для відстеження насильства щодо жінок у суспільному житті: на робочому місці, в громадських місцях, транспорті тощо. Масштаби цієї проблеми та розробити більш надійні заходи захисту та профілактики

3. Налагодження дієвого механізму надання своєчасної якісної допомоги та захисту постраждалим від гендерно зумовленого насильства. Зокрема забезпечення психосоціального консультування та юридичної допомоги. Створення достатньої кількості служб підтримки постраждалих осіб, притулків, кризових центрів для постраждалих.

4. Активізація діяльності, спрямованої на підвищення рівня обізнаності жінок про те, як не стати жертвою гендерно зумовленого насильства. Проведення інформаційних кампаній, тренінгів. Проведення заходів, спрямованих на пропаганду культури гендерної рівності, недопущення дискримінації та ознайомлення зі способами захисту своїх прав.

5. Розробка та затвердження дослідницьких та стратегічних програм, збору даних про характер та поширеності гендерно зумовленого насильства в суспільному житті та достатнє фінансування на реалізацію національних планів дій, спрямованих на вирішення проблем гендерно зумовленого насильства в приватному та суспільному житті, у тому числі на робочому місці та в інтернет середовищі.

### Список використаних джерел:

1. Корягіна А. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.
2. Подковенко Т. Протидія злочинності: аксіологічний аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1 (21). С. 32-39). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgklclfindmkaj/http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38477/1/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf.

3. Interactive dialogue on the theme «Elimination of violence against women in public life». UN Women. 2021. URL: <https://eca.unwomen.org/en/about-us> (дата звернення 29.04.2022).
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 26.04.2022)
5. Конституція України від 28.06.1996 р. : *Верховна Рада України* : URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>. (дата звернення 01.05.2022)
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків Закон України від 8 вересня 2005 № 2866-IV. *Урядовий кур'єр*. 19.10.2005. № 198
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 16.
8. Національна стратегія у сфері прав людини. Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 58.